

Lahden perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma 2023–2025

4.4.2023

Lahden kaupunki

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
Opiskeluhoolto	4
Opiskeluhooltosuunnitelma ja yhteisölähtöiset palvelut.....	4
Koulujen opiskeluhoitopalvelut.....	5
Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma	7
Perusopetukseen valmistava opetus.....	8
Koulukohtaisesti kuvattavat asiat	8
Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista.....	9
Kouluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi.....	11
Oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt	11
Koulukohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat	12
Poissaolojen ennaltaehkäisy, suunnitelmallinen seuranta ja poissaoloihin puuttuminen.....	13
Tupakkatuotteiden (tupakka, nuuska, sähkösavuke) ja muiden päihteiden (alkoholi ja huumeet) käytön ehkäisemisen ja käyttöön puuttuminen	14
Yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa.....	15
Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi - yksilökohtainen opiskeluhoolto.....	16
Oppilaan ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin	16
Oppilaan oikeus opiskeluhoollon palveluihin	16
Koulun työntekijän arvio opiskeluhoitopalveluiden tarpeesta.....	17
Muut oppilaan koulunkäynnin tukemiseen osallistuvat tahot koulussa.....	17
Yksittäisen oppilaan tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen	17
Opiskeluhoitokertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhoitorekisterille.....	18
Tarvittavan opiskeluhoollon järjestäminen kurinpitotoimen tai oppilaan opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä	19

Opettajan laajaan terveystarkastukseen luokilla 1, 5 ja 8 antaman oppilaan selviytymistä ja hyvinvointia kuvaavan arvion toimintakäytänteet koulussa.....	20
Oppilaan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet.....	21
Yhteistyön järjestäminen oppilaiden, perheiden sekä koulussa työskentelevien ja muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa	22
Oppilaiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttamiseen	22
Koulun opetus- ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä.....	23
Opiskeluhoillon yhteistyö esiopetuksen ja toisen asteen kanssa erityisesti siirtymävaiheissa.....	24
Opiskeluhoillon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen ja sairaalaopetuksen yhteydessä	24
Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa	25
Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen oppilaille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille.....	26
Suunnitelmat oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma	28
Suunnitelmat oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta, häirinnältä ja syrjinnältä	28
Suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle	32
LIITE 1 Opiskeluhoillon vuosikellon mallipohja	34

Johdanto

Opiskeluhollosta säädetään erillisellä lailla; laki oppilas- ja opiskelijahuollosta (1287/2013). Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia on muutettu joidenkin säännösten osalta vuoden 2023 alusta liittyen opiskeluholtopalveluiden siirtymiseen kunnista hyvinvointialueille (377/2022). Aiemmat Lahden kaupungin 2022–2025 kootut yksikkökohtaiset suunnitelmat korvautuvat nyt lain ja Opetushallituksen määräyksen mukaisesti opetuksen järjestäjän opiskeluholto-suunnitelmalla, joka sisältää sekä yleisesti määrättyjä että paikallisesti päätettyjä asioita. Suunnitelman kokoamista on ohjannut Lahden esi- ja perusopetuksen opiskeluhollo ohjausryhmä ja sen valmistelussa on tehty yhteistyötä lukiokoulutuksen, hyvinvointialueen opiskeluholtohenkilöstön, koulujen henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Opiskeluholto-suunnitelma pohjautuu opetushallituksen opetussuunnitelman perusteisiin, kansalliseen lapsistrategiaan sekä paikallisesti Lahden kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Opiskeluholto-suunnitelmaa on koottu huomioiden myös Päijät-Hämeen Hyvinvointialueen opiskeluhollo hyvinvointialuevalmistelun yhteydessä sovitut opiskeluhollo alueellisen toteuttamisen periaatteet sekä Hyte-työn kärjet (ks. kuva 1). Lahden kaupungin hyvinvointisuunnitelman perusopetusta koskevia painopisteitä ovat koulupoissaoloihin puuttuminen, kouluviihtyvyyden lisääminen, oppilaiden kuulluksi tuleminen ja kouluyhteisön myönteinen vuorovaikutuskulttuuri, yhteistyö huoltajien ja oppilaiden kanssa, osallisuutta edistävä toimintakulttuuri, päihteiden käyttöön puuttuminen, ennaltaehkäisevä työote sekä kiusaamisen sekä väkivallan ja häirinnän vastainen työ. Näitä painopisteitä käsitellään opiskeluholto-suunnitelmassa, joka liitetään osaksi Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Opetuksen järjestäjän opiskeluholto-suunnitelma vastaa myös paikallisen opetussuunnitelman perusteiden opiskeluholtoa koskevaa lukua.

Lahdessa edelliset alueellinen ja yksikkökohtaiset opiskeluholto-suunnitelmat laadittiin vuosille 2022–2025. Lahden perusopetuksen uudessa opiskeluholto-suunnitelmassa hyödynnetään viimeisimpiä yksikkökohtaisia suunnitelmia, koulujen henkilöstön ja yhteistyöverkostojen kanssa tehtyä yhteistyötä mm. hyvinvointityöseminaarissa sekä kaupunkitasoisessa että seudullisessa rehtoriseminaarissa. Vanhempia on osallistettu suunnitelman tekemiseen kouluilta koottavan tiedon yhteydessä.

Lahden kaupungin perusopetuksen opiskeluholto-suunnitelmassa kursivoidut kappaleet ovat suoria lainauksia OPH:n opetussuunnitelman perusteiden opiskeluholtoa käsittelevästä luvusta ja niitä on täydennetty Lahden perusopetuksen opiskeluholto-suunnitelman paikallisilla linjauksilla. Suunnitelman mukaisten koulukohtaisten kuvausten pohjaksi kehitettiin keväällä 2023 opiskeluhollo vuosikello (Liite 1), jota koulut ovat täydentäneet tahoillaan. Vuosikellon tarkemmat sisällöt on lisäksi sovittu kirjattaviksi koulujen lukuvuosisuunnitelmiin.

Opiskeluhoolto

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden opiskeluhoitoa koskevassa luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesti opiskeluhoillon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoillon tavoitteista sekä oppilas- ja opiskeluhoitolaissa määrätyn opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman laatimisesta¹. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto ilmaisua **opiskeluhoolto**, oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta ilmaisua **oppilas** ja oppilaitoksesta nimitystä **koulu**. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä **opetuksen järjestäjä**².

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä³.

Opiskeluhoitoa toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa⁴. (Kuva 1. Yhteisölähtöiset palvelut.) Opiskeluhoito on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää yhteisöllistä työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoito on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi oppilailla on oikeus opiskeluhoitopalveluihin, joita ovat kouluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut⁵. Opiskeluhoitopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat⁶. Oppilaalla on oikeus saada maksutta opiskeluhoito, jota opetukseen osallistuminen edellyttää⁷. Opiskeluhoitotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus⁸.

Perusopetukseen valmistavan opetuksen opiskeluhoillon järjestämistä ja toteuttamista koskevat samat periaatteet ja oppilaita samat oikeudet kuin perusopetuksen oppilaille annettavassa opiskeluhoilossa.⁹ Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oppilaalla on oikeus opetukseen osallistumisen edellyttämään maksuttomaan opiskeluhoitoon.¹⁰

Opiskeluhoitosuunnitelma ja yhteisölähtöiset palvelut

Opiskeluhoitosuunnitelma ja yhteisölähtöiset toimintatavat luovat perustan Lahden perusopetuksen kouluissa toteutettavalle hyvinvointityölle. Opiskeluhoitoryhmä vastaa kouluilla tehtävän hyvinvointityön suunnittelusta, koordinoinnista, toteutuksesta ja arvioinnista. Painopiste on hyvinvointia tukevassa yhteisöllisessä työssä ja palveluita tarjotaan ja kehitetään kouluilla yhteisölähtöisesti ja opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti. Opiskeluhoillon käytänteitä ja menetelmiä sekä niiden arvioinnista nousevaa tietoa tulee tarkastella rinnakkain

¹ Perusopetuslaki 14 § (477/2003) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1 § (377/2022)

³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3§

⁴ Oppilas ja opiskeluhoitolaiki 3§

⁵ Oppilas- ja opiskeluhoitolaiki 3 § ja 4 §

⁶ Terveidenhuoltolaiki 15 a § ja oppilas- ja opiskeluhoitolaiki 9 § (377/2022)

⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaiki 9§

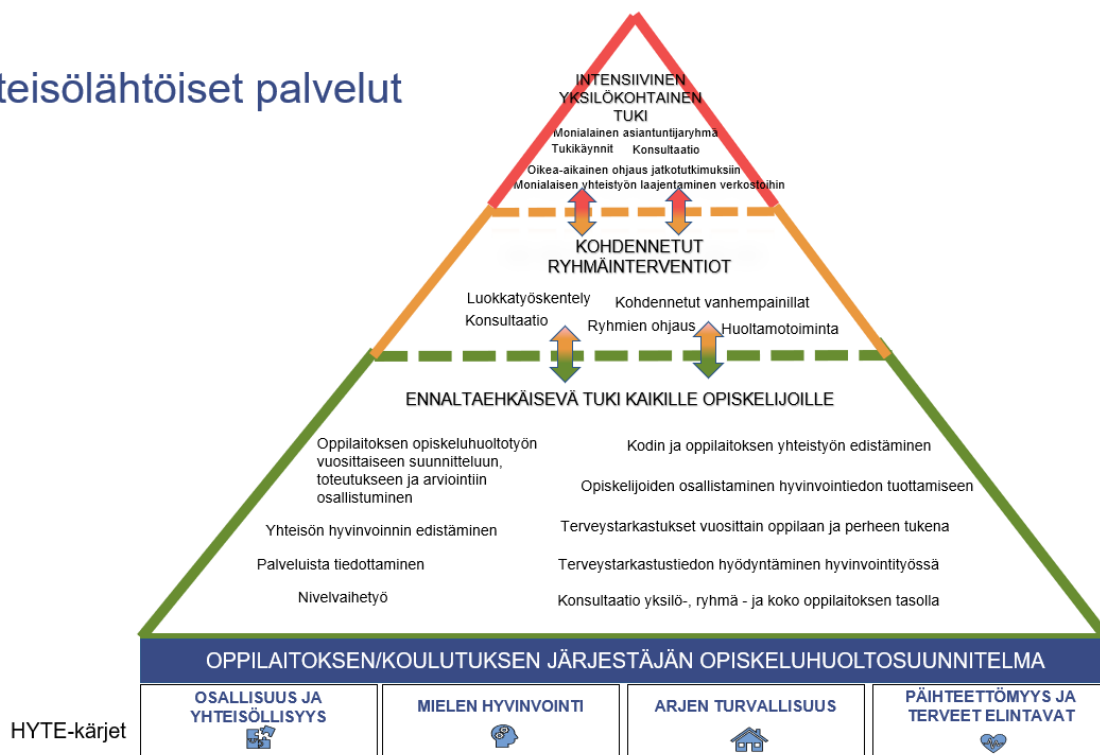
⁸ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaiki 1§ (377/2022)

¹⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaiki 9§

siten, että kehittämistyö vahvistaa edelleen myös kerättävän tiedon laatua ja tiedolla johtamisen kulttuuria. Laadukas opiskeluhoitotyö pyrkii yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen suunnitelmallisella tietoon perustuvalla toiminnalla huolehtien oppilaiden osallisuudesta, kodin ja koulun yhteistyön toimivuudesta, suunnitelmallisesta tiedottamisesta ja perehdyttämisen ohjelmasta sekä näiden toimien arvioinnista.

Yhteisölähtöiset palvelut

Kuva 1. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhoitoyksikön kuvaus opiskeluhoollosta yhteisölähtöisinä palveluina

Koulujen opiskeluhoitopalvelut

Koulujen opiskeluhoitopalveluihin kuuluvat kouluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Lahden perusopetuksen opiskeluhoitopalveluista vastaa Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhoitopalvelut yksikkö tiiviissä yhteistyössä Lahden perusopetuksen kanssa.

Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoillon psykologin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa ja tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n mukaista kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuollolla mainitun lain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri. Terveystarkastuslain (15 § (1326/2010) mukaan lastenneuvolan tehtävänä on edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia.

Kouluterveydenhuollon tehtävänä on edistää ja ylläpitää oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia yhteistyössä koulujen ja oppilaitosten henkilöstön ja vanhempien kanssa.

Kouluterveydenhuollossa työskentelevät **kouluterveydenhoitajat ja koululääkärit**. Määräaikaiset koko ikäluokkaa koskevat terveystarkastukset muodostavat kouluterveydenhuollon toiminnan rungon. Peruskoulun aikana oppilailla on yhdeksän terveystarkastusta. Koulun alkaessa ensimmäisellä luokalla, murrosikää lähestyttäessä viidennellä luokalla ja peruskoulun loppuvaiheessa kahdeksannella luokalla oppilaille tehdään laaja terveystarkastus, johon kuuluu terveydenhoitajan ja lääkärin tarkastus sekä vanhempien tapaaminen. Terveystarkastuksissa pyritään havaitsemaan tukea tarvitsevat lapset ja nuoret. Perheiden kanssa tehdään yhteistyötä tarvittavan tuen järjestämiseksi.

Oppilas voi hakeutua kouluterveydenhoitajan vastaanotolle koulukohtaisesti sovittuina vastaanottoaikoina. Myös vanhemmat voivat ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan lapsen terveyteen tai hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Koululääkärin vastaanotolle hakeudutaan terveydenhoitajan kautta. Sairaushoito ei sisälly kouluterveydenhuoltoon, ainoastaan koulupäivän aikana tapahtuneet lievät tapaturmat ja sairaustapaukset kuuluvat palvelun piiriin.

Kuraattori- ja psykologipalvelut. Jokaisella koululla on käytettävissä psykologi ja kuraattori, jotka tukevat koko kouluyhteisön ja yksittäisen oppilaan hyvinvointia. Lapsi, nuori, huoltaja tai henkilöstön jäsen voi ottaa yhteyttä oman yhteisön kuraattoriin ja psykologiin.

Kuraattori osallistuu opiskeluhuoltotyöhön sosiaalihuollon asiantuntijana sekä yksittäisen oppilaan että koko yhteisön hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Kuraattoripalvelujen päämääränä yhteisössä on syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen. Kaikessa toiminnassa huomioidaan lapsen edun toteutuminen. Kuraattoripalvelu ehkäisevänä sosiaalipalveluna tarjoaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, jolla edistetään hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä yhteistyötä perheiden ja muiden läheisten kanssa. Työn tavoitteena on oppilaan voimavarojen ja toimintakyvyn edistäminen sekä pyrkimys muovata ympäröiviä olosuhteita yhteistyössä lähiyhteisön kanssa. Kuraattorin osaamiseen sisältyy opetustoimen ja sosiaalihuollon lainsäädännön tuntemuksen lisäksi yksilöä ja perhettä tukevan palvelujärjestelmän tuntemus, sosiaalisiin ongelmiin liittyvä muutostyö sekä lasten ja nuorten verkostojen kanssa tehtävä tavoitteellinen yhteistyö.

Psykologi osallistuu opiskeluhuoltotyöhön oman alansa asiantuntijana sekä yksittäisen oppilaan että koko yhteisön hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Psykologi voi olla mukana suunnittelemassa koko yhteisön tai yksittäisen ryhmän hyvinvointia tukevia toimenpiteitä. Psykologin työn tavoitteena on tukea oppilaiden oppimista ja hyvinvointia psykologisten arviointi-, konsultaatio- ja neuvontapalvelujen avulla. Psykologin työ sisältää oppilaan oppimisvaikeuksien, erilaisten koulunkäyntivaikeuksien ja psyykkisen tilanteen arviointia sekä tukitoimien suunnittelua ja toteuttamista yhteistyössä oppilaan lähiverkoston ja tarvittavan yhteistyöverkoston kanssa. Psykologit ohjaavat tarvittaessa perheitä koulun ulkopuolisten tukitoimien piiriin.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Opetushallituksen määräyksen mukaisesti ja opiskeluhoollon kokonaisuuden toteuttamiseksi tulee opetuksen järjestäjän laatia opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma kutakin koulutusmuotoa varten ¹¹. Järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa **monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä**¹². Opiskeluhooltosuunnitelma laaditaan yhteistyössä koulujen ja opiskeluhoolltopalvelujen henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa ¹³. Hyvinvointialueella on terveydenhuoltolain mukainen yhteistyövelvoite opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman valmistelussa¹⁴.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen opetussuunnitelman sekä yksikkökohtaiset opiskeluhooltosuunnitelmat. Se sisältää opetuksen järjestäjäkohtaisesti määritellyt opiskeluhoollotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta) sekä koulukohtaisesti tarkennettuja tietoja. Opetuksen järjestäjän tulee kuvata opiskeluhooltosuunnitelmassa, miten suunnitelman toteutumista kouluissa seurataan ja sitä tarkistetaan tarvittaessa¹⁵. Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma toimii osaltaan pohjana myös myöhemmin valmistuvalle hyvinvointialueen alueelliselle opiskeluhooltosuunnitelmalle.

Opetuksen järjestäjän tulee valmistella kutakin koulutusmuotoa (esi- ja perusopetus sekä lukiokoulutus) koskevan määräyksen mukainen opiskeluhooltosuunnitelma. Opetuksen järjestäjä päättää paikallisesti, miten tarvittavat tiedot asiakokonaisuuksista kootaan ja miten koulujen toimintaa niiden avulla ohjataan. Opiskeluhoolltopalvelujen osalta tämä tehdään yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelma liitetään kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan ¹⁶. Lahden kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman painoalueet (Kuva 2) sisältyvät Lahden perusopetuksen opiskeluhooltosuunnitelmaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kärjet

Kuva 2. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat painopistealueet Lahdessa 2022-2025

¹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

¹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §

¹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

¹⁴ Terveydenhuoltolaki 15 a § (378/2022)

¹⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

¹⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistavan opetuksen opiskeluhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevat samat periaatteet ja oppilaita samat oikeudet kuin perusopetuksen oppilaille annettavassa opiskeluhuollossa. Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa oppilaalla on oikeus opetukseen osallistumisen edellyttämään maksuttomaan opiskeluhooltoon. Opiskeluhoiltoa toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen ¹⁷, kuten perheen kotoutumissuunnitelmasta vastaavan tahon kanssa. Osallisuuden varmistamiseksi huolehditaan tarvittavista tulkitsemispalveluista.

Lahdessa perusopetukseen valmistavaa opetusta järjestetään peruskoulujen yhteydessä ja valmistavan opetuksen oppilaita kohdellaan yhdenvertaisesti perusopetuksen oppilaiden kanssa. Lahden perusopetuksen opiskeluhoiltosuunnitelma kattaa sekä perusopetuksen että perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaiden opiskeluhoiltotyön.

Koulukohtaisesti kuvattavat asiat

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten suunnitelmassa on koulukohtaisesti kuvattuina asiakokonaisuudet 1-5¹⁸:

1. Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoiltopalveluista
2. Kouluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi
3. Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoilto)
4. Yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän perheidensä sekä koulussa työskentelevien ja muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa
5. Suunnitelmat oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lahden perusopetuksessa koulukohtaisesti koottavat sisällöt kuvataan opiskeluhuollon vuosikellon muodossa (Liite 1). Vuosikelloa on työstetty osana Yhteisöllisen opiskeluhuollon hanketta yhdessä perusopetuksen rehtoreiden kanssa. Vuosikellon on tarkoitus auttaa opiskeluhoiltotyön suunnittelussa. Koulujen toimenpiteet kuvataan vuosikellon pohjalta kunkin koulun omaan lukuvuosisuunnitelmaan osaksi kaikkea koululla tehtävää työtä. Tällä pyritään opiskeluhoiltotyön käytänteiden ja näkyvyyden vahvistamiseen koulujen arjessa. Koulun kriisisuunnitelma on osa koulun turvakansiota.

¹⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §

¹⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opiskeluhuollon kokonaistarvetta arvioidaan keräämällä kouluittain tiedot opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja hyvinvointialueen ilmoittama arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista (kouluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut). Tiedot ilmoitetaan opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilötyövuosina. Arvioilla varmistetaan opiskeluhoitopalvelujen riittävyys huomioiden oppilaiden ja kouluyhteisön tarpeet, terveystarkastusten ja henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määrääjassa.¹⁹

Opiskeluhuollon palveluissa yhtä kuraattoria kohden voi olla enintään 670 oppilasta ja yhtä psykologia kohden 780 oppilasta²⁰. Kuraattoreiden sitovat mitoitukset tulivat voimaan 1.1.2022 ja psykologiensa mitoitukset 1.8.2023. Uusimman THL:n keväällä 2023 julkaiseman Lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon henkilöstömitoitussuosituksen mukainen suositus on yksi kokopäiväinen terveydenhoitaja 460 oppilasta kohden.

Arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta kootaan kouluilta. Siihen sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä sekä opiskeluhuollon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Arvio ilmoitetaan henkilötyövuosina. Kokonaistarpeen arvioissa huomioidaan esimerkiksi kouluyksiköiden määrä ja koulujen oppilasmäärä sekä toimintaympäristön erityispiirteet. Arvioissa huomioidaan lisäksi esimerkiksi eri ikäisten, tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien ja maahanmuuttotaustaisten oppilaiden lukumäärät ja osuudet. Arvioissa hyödynnetään monipuolisesti paikallista lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia ja elinoloja koskevaa seurantatietoa, jota on koottu myös oppilailta ja huoltajilta, opetushenkilöstöltä ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisilta.

Lahdessa koulujen opiskeluhoitoryhmät käyttävät opiskeluhuollon kokonaistarpeen arvon pohjana ensisijaisesti viimeisimmän kouluterveyskyselyn tuloksia ja muita lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavia seurantatietoja. Lisäksi kokonaistarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää esimerkiksi tietoa opiskeluhoitopalveluiden asiakkuuksien määräaikojen toteutumisesta, koulun eri toimipisteiden määrästä ja asuinalueen erityispiirteistä. Arvioissa voidaan hyödyntää myös muita tietoja, kuten opetuksen järjestämiseen liittyviä tilastoja. Lisäksi arvio suhteutetaan opiskeluhoitopalveluiden psykologeja ja kuraattoreita koskeviin sitoviin mitoituksiin ja terveydenhoitajien osalta mitoitussuosituksiin.

Lahden perusopetuksen koulujen henkilötyövuosina ilmoitetut arviot opiskeluhuollon kokonaistarpeesta kerätään perusopetuksen johtoryhmän Teams-kanavalle perustettuun kansioon ja niitä hyödynnetään yhteistyöneuvotteluissa Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhoitopalveluiden kanssa.

Keväällä 2023 peruskouluista kootuissa arvioissa opiskeluhuollon kokonaistarpeeksi 1.8.2023 alkaen ilmoitettiin yhteensä 21,15 terveydenhoitajan, 22,8 kuraattorin, 13,6 psykologin ja 3,92 koululääkärin henkilötyövuotta.

¹⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 § ja terveydenhuoltolaki 16 § (1326/2010)

²⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/ 2013 9a§

Arviossa käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ilmoitetaan kaikkien opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (kouluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) henkilötyövuodet. Tieto kerätään hyvinvointialueelta.

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhoitopalvelut yksikkö ilmoittaa Lahden opiskeluhoitosuunnitelmaa varten käytössä olevat kouluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalveluiden resurssit henkilötyövuosina ammattiryhmittäin. Tiedot kerätään Lahden perusopetuksen johtoryhmän Teams-ryhmään perustettuun tiedostoon jatkossa vuosittain (rehtorit -kanava).

Keväällä 2023 Päijät-Hämeen hyvinvointialueen Opiskeluhoitopalvelut yksikkö ilmoitti Lahden kaupungin perusopetuksen käytettävissä olevan 19 kouluterveydenhoitajan, 21 kuraattorin, 5,2 psykologin (lisäksi psykologiresurssia täydennetään ostopalveluilla) ja 4,6 koululääkärin henkilötyövuotta.

Kouluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi

Yhteisöllinen opiskeluhoito on tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria ja sen kehittäminen edellyttää johtamista. Oppilaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu oppilas- ja opiskelijahuoltolain 6 §:n (opetussuunnitelman mukainen ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoito) mukaisesti yhteisöllisen työn kokonaisuuteen. Tällä tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen, turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja oppimista sekä ehkäistään syrjäytymistä²¹. Koulun henkilökunnalla on ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista²².

Oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden seuraamisen käytännöt

Opiskeluhoitoryhmässä käsitellään kouluterveyskyselyn tulokset (<https://www.lahti.fi/tiedostot/lahden-kouluterveyskyselyn-tulosten-hyodyntamisen-toimintamalli-2019/>) sekä muut hyvinvointia ja terveyttä kuvaavat mittarit (esimerkiksi Move-kyselyt, TEA-viisari) opiskeluhoollon vuosikello-suunnitelman mukaisesti. Lisäksi opiskeluhoitoryhmissä käsitellään kriisisuunnitelmat ja koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävät mallit. Samalla sovitaan, miten tiedottaminen toteutetaan koulun henkilöstölle, oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä muille mahdollisille yhteistyötahoille. Opiskeluhoitoryhmät arvioivat vuosittain myös omaa toimintaansa Lahdessa kehitetyn opiskeluhoollon itsearviointimenetelmän avulla.

Lahden kouluissa on käytössä Mitä kuuluu -menetelmä, jonka toteuttamisen, tulosten käsittelyn ja huoltajille tiedottamisen käytänteet käydään läpi opiskeluhoitoryhmässä vuosittain. Mitä kuuluu -menetelmän osalta opiskeluhoitoryhmä tekee yhteistyötä koulun jokaisen luokan kanssa lukuvuoden aikana. Mitä kuuluu -menetelmän tiedonkeruun taustana toimii zef-pohjainen kyselyrunko, mutta työskentelytavat suunnitellaan kouluittain luokkien hyvinvoinnin kartoittamiseksi. Keskeinen menetelmän tavoite on luoda moniammatillisena ja osallistavana yhteistyönä kerätyn tiedon pohjalta ennaltaehkäiseviä ja ryhmien hyvinvointia ja toimintaa tukevia toimintamalleja sekä sitouttaa ryhmiä toimimaan yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

²¹ 70 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 6 §

²² 71 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §

Koulukohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

Koulun opiskeluhoitoryhmä kokoontuu säännöllisesti ja sillä on nimetty **johtaja**, useimmiten koulun rehtori tai apulaisrehtori. Koulukohtainen opiskeluhoitoryhmä koostuu sovitusta koulun henkilöstön ja opiskeluhoitopalveluiden edustajista. Yleisimmin opiskeluhoitoryhmään kuuluvat rehtori tai apulaisrehtori, opiskeluhoillon psykologi ja kuraattori, kouluterveydenhoitaja, opinto-ohjaaja sekä laaja-alaisia erityisopettajia. Opiskeluhoitoryhmässä voi olla myös muita jäseniä, esimerkiksi koulunuorisotyöntekijä. Jokaisesta opiskeluhoitoryhmän tapaamisesta kirjoitetaan **muistio**, joka tulee olla sekä koulun henkilöstön että opiskeluhoitoryhmän jäsenten saatavilla yhteisesti sovitussa paikassa.²³

Opiskeluhoillon tiedolla johtamisen välineitä, kuten vuosikelloa, tiedonkeruumittareita ja niiden läpikäymisen prosesseja (kouluterveyskyselyt, TEA-viisari, OPA, poissaolojen seuranta, luokkakohtaisessa työskentelyssä Mitä kuuluu -toimintamalli) ja opiskeluhoillon itsearviointi, on kehitetty opiskeluhoitotyön vahvistamiseksi ja yhtenäistämiseksi soveltuvien osin. Opiskeluhoitoryhmä suunnittelee vuosikellon avulla lukuvuosittaista toimintaansa hyödyntäen käytössä olevia terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin mittareiden tuloksia suunnittelun pohjana. Opiskeluhoitoryhmässä käsitellään suunnitellusti kouluterveyskyselyn tulokset, kriisisuunnitelmat ja koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävät mallit. Vuosikello sisältää sekä opiskeluhoitoryhmän omaan työskentelyyn kuuluvia asioita että myös koulussa toteutettavaa hyvinvointiin tähtäävän yhteisöllisen työn muotoja ja samalla sen avulla raamitetaan yhteistyötä muiden sidosryhmien kanssa. Opiskeluhoitoryhmän **toimintaa arvioidaan** vähintään kerran lukuvuodessa. Lahdessa arviointivälineenä toimii opiskeluhoillon itsearviointikysely, joka on toteutettu zef-pohjaisena.

Yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän keskeisiä tehtäviä Lahdessa

- ✓ koko koulua koskevan yhteisöllisen hyvinvointityön sekä opiskeluhoitoryhmän oman työskentelyn koordinointi, suunnittelu, arviointi ja kehittäminen Lahden perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti
- ✓ oppilaiden ja huoltajien osallistumisen mahdollistaminen opiskeluhoito- ja hyvinvointityöhön yleensä
- ✓ opiskeluhoillon vuosittaisten aikataulujen suunnittelu (vuosikello ja kirjaaminen lukuvuosisuunnitelmaan)
- ✓ opiskeluhoillosta tiedottaminen
- ✓ Mitä kuuluu -prosessin toteuttaminen: kyselyt, tulosten käsittely, tiedottaminen huoltajille
- ✓ oppimisympäristön kehittäminen (esim. myönteisen ryhmäytymisen tukeminen, tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen, työrauhan tukeminen)
- ✓ mm. poissaoloihin, kiusaamiseen, häirintään, väkivaltaan ja syrjimiseen liittyvien toimintamallien noudattaminen, perehdytys, tiedottaminen ja arviointi
- ✓ kodin ja koulun välisen opiskeluhoollollisen yhteistyön kehittäminen ja seuranta

²³ 72 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 § (1501/2016)

- ✓ opiskeluhuollon suunnitteluun ja arviointiin tarvittavan tietopohjan kokoaminen ja sen hyödyntäminen, esim. kouluterveyskysely, luokkien ilmapiirikyselyt ja huoltajille suunnatut kyselyt
- ✓ alueellinen hyvinvointityö ja yhteistyön koordinointi koulun ulkopuolisten tahojen kanssa
- ✓ lakisääteisten hyvinvointiin liittyvien muiden mahdollisten suunnitelmien laadinta

Lahti-sivuston opiskeluhuollon tukimateriaaleihin sekä Päijät-Hämeen hyvinvointialueen opiskeluhooltoyksikön sivuille kootaan tietoa ja ideoita yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamisen tukemiseksi.

Poissaolojen ennaltaehkäisy, suunnitelmallinen seuranta ja poissaoloihin puuttuminen

Perusopetuslakiin kirjattu muutos koulupoissaoloihin liittyen on voimassa 1.8.2023 alkaen.²⁴ Poissaolojen ehkäisemisestä, suunnitelmallisesta seurannasta ja poissaoloihin puuttumisesta määrätään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvuissa 5.1 Yhteinen vastuu koulupäivästä ja 5.6 Paikallisesti päätettävät asiat. Lahdessa otetaan käyttöön Sitouttava kouluyhteistyö -hankkeessa kehitetty Päijät-Hämeen poissaoloihin puuttumisen malli, joka on julkaistu 04/2023 perustuen perusopetuslain ja perusopetuksen opetusperusteiden suunnitelmaan tehtyihin muutoksiin. Mallissa on kuvattu ennaltaehkäisyä, kohdennettujen toimien ja vahvan tuen tasot ja sen mukaisesti kaikkiin poissaoloihin puuttuminen on tärkeää. [Päijät-Hämeen poissaoloihin puuttumisen malli \(peda.net\)](https://peda.net)

Lahden perusopetuksessa poissaoloihin puuttumisen painopiste on mallin mukaisesti koululäsnäolon tukemisessa, varhaisessa puuttumisessa sekä oppilaiden ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön vahvistamisessa. Koulun henkilöstö on tärkeä perehdyttää ja huoltajia tiedottaa ennaltaehkäisevistä ja puuttumiseen liittyvistä toimintatavoista.

Poissaolojen ehkäisyssä tavoitteena on vahvistaa koulun toimintakulttuuria, jolla edistetään oppilaiden oppimista, osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä tukevia ratkaisuja. Ennaltaehkäisevä yhteisöllinen työ vaatii ennakoivaa suunnittelua ja siihen kohdennettua resurssia. Läsnäoloa tukevien toimien kiinnittäminen opiskeluhuollon vuosikelloon ja koulun lukuvuosisuunnitelmaan, toiminnan koordinointi ja vastuutehtävien jakaminen, toteutuneen poissaoloja ennaltaehkäisevän yhteisöllisen toiminnan arviointi sekä kerätyn poissaoloihin liittyvän tiedon hyödyntäminen ovat opiskeluhooltoryhmän keskeisiä tehtäviä poissaolojen ehkäisevien toimien kehittämisessä.

Päijät-Hämeen **puuttumisen mallin** mukaisesti poissaoloja seurataan Lahden perusopetuksen kouluissa suunnitelmallisesti neljä kertaa vuodessa. Koululla on kuvattuna toimintatavat poissaolotietojen keräämiseen ja käsittelyyn. Poissaolomäärien tarkastelun yhteydessä käsitellään myös koulussa toteutuneita varhaisen puuttumisen keinoja. Lahdessa tarkistuspisteet ovat lokakuussa, joulukuussa, helmikuun lopussa sekä toukokuussa. Koulussa on sovitut käytänteet poissaoloihin puuttumisen toimintatapojen tiedottamisesta, jotta sekä oppilailla että huoltajilla on selkeä kuva prosessista. Oppilaiden poissaoloihin puuttumisen oikea-aikaisuus sekä eri ammattiryhmien keskinäinen matalan kynnyksen

²⁴ Perusopetuslaki 26§

konsultaatio on tärkeää monialaisessa yhteistyössä. Oppilaan poissaolotilanteiden selvittelyssä on tärkeää kartoittaa poissaolojen taustasyitä ja tehdä monialaista strukturoitua yhteistyötä sovittujen yhteistyökäytänteiden mukaisesti.

Koulun ja kodin välisessä **poissaoloihin liittyvässä viestinnässä** on tärkeää painottaa kannustavaa ja tukea tarjoavaa lähestymistapaa. On tärkeää, että luokanopettaja tai muut oppilasta opettavat aikuiset ilmoittavat oppilaan luvattomista poissaoloista välittömästi huoltajalle ²⁵. Kun poissaolot ovat toistuvia tai luvattomia poissaoloja on useampia, on luokanopettajalla velvollisuus olla yhteydessä kotiin ja käydä keskustelu asiasta viipymättä. Koulun on hyvä tarjota tukea poissaolojen aiheuttamiin oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyviin haasteisiin jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi opiskeluhuollon konsultaatiota tulee hyödyntää jo varhaisessa vaiheessa ja myös monialainen asiantuntijaryhmä tai verkostopalaveri muiden oppilasta tukevien toimijoiden kanssa ovat tärkeitä varhaisenkin puuttumisen menetelmiä poissaolojen mahdollisten taustasyiden selvittämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi.

Tupakkatuotteiden (tupakka, nuuska, sähkösavuke) ja muiden päihteiden (alkoholi ja huumeet) käytön ehkäisemisen ja käyttöön puuttuminen

Ehkäisevät toimet. Koulun tavoitteena on tukea oppilaiden terveellistä elämää. Päihteiden ja nikotiinituotteiden käyttöön liittyviä terveydellisiä ja muita haittatekijöitä käydään läpi oppilaan kouluaikana ikäkauden huomioon ottaen usean eri oppiaineen tunneilla erityisesti terveystiedon oppimäärässä. Koulu voi myös pyytää ulkopuolisia asiantuntijoita keskustelemaan oppilaiden kanssa tupakoinnista ja päihteistä.

Kouluterveydenhuollon terveystarkastuksissa ja -tapaamisissa otetaan päihteet puheeksi oppilaiden kanssa ikätason mukaisesti. Yläkoululaisten päihteiden käytön kartoituksessa käytetään nuorten päihdemittari ADSUME:a. Kartoitus tehdään kaikille kahdeksasluokkalaisille osana laajaa terveystarkastusta. Tarkoituksena on auttaa nuorta itseään ja kouluterveydenhuollon henkilöstöä tunnistamaan ja arvioimaan nuoren päihteiden käyttöä, jotta tilanteeseen osattaisiin puuttua ja nuori saisi apua mahdollisimman varhain.

Nuorisopalvelut järjestävät vuosittain kuudesluokkalaisille Päihdeputki-tapahtuman ja kahdeksasluokkalaisille Järkeä vai ei -tapahtuman.

Puuttumisen mallit. Perusopetuksen päihteisiin (alkoholi ja huumeet) sekä nikotiinituotteisiin (tupakka, nuuska, sähkösavuke) puuttumiseen on tehty mallit, joiden mukaan kouluilla toimitaan. Tarkoituksena on myös puuttua tilanteeseen, jos oppilaasta herää huoli, vaikka hänellä ei olisi koulupäivän aikana päihteiden käyttöä. Myös ilmiöihin puututaan. Mallit on nähtävillä alla olevista linkeistä.

[Päihteet \(alkoholi, huumeet\) puuttumisen toimintamalli perusopetuksessa](#)

[Nikotiinituotteet \(tupakka, nuuska, sähkösavuke\) puuttumisen toimintamalli perusopetuksessa](#)

²⁵ Laki perusopetuslain 26 § muuttamisesta (947/2022)

[Kun huoli herää, päihteiden tai nikotiinituotteiden käytöstä tai ilmiöstä puuttumisen toimintamalli perusopetuksessa](#)

Yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

Koulu yhteisön ja -ympäristön on suojattava terveyttä. Hyvät työ- ja opiskeluolosuhteet luovat edellytykset koko opiskelu yhteisön hyvinvoinnille, työ- ja opiskelukyvyyn säilyttämiselle sekä tulokselliselle oppimiselle. Oppilaan terveyden edistämiseksi on koulu yhteisön ja opiskelu ympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastettava yhteistyössä oppilaitoksen ja sen oppilaiden, kouluterveydenhuollon, terveystarkastajan, henkilöstön työterveyshuollon, työsuojeluhenkilöstön, pelastusviranomaisen ja tarvittavien muiden asiantuntijoiden kanssa²⁶.

Työolot tutkitaan joka kolmas vuosi työsuojeluviranomaisten aloitteesta. Tarkastuksesta laaditaan raportti ja samoin todetuista puutteista ja niiden korjaamisesta laaditaan suunnitelma. Arvioinnissa todettujen puutteiden korjaamista seurataan vuosittain. Muiden viranomaisten toimesta tarkastuksia suoritetaan heidän omien aikataulujen ja tarkastusvälien puitteissa.

Koulu yhteisön ja -ympäristön tulee olla terveellinen, turvallinen, esteetön ja esteettisesti viihtyisä. Fyysiset työolot, kuten sisäilman laatu, koulutyön ergonomia, tapaturmavaarat, kalusteiden, sosiaalitoimien, säilytystilojen ja koulun siivouksen asianmukainen taso huomioidaan tarkastuksessa. Tarkastuksessa tulee käydä läpi opiskelu huolto suunnitelma.

²⁶ Terveystarkastuslaki (1326/2010) 16 § ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12 §

Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi - yksilökohtainen opiskeluhoolto

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan hyvinvointialueen tuottamia opiskeluhoollon kouluterveydenhuolto-, kuraattori- ja psykologipalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista yksilökohtaista opiskeluhoiltoa, jota toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä²⁷. Yksilökohtaisessa opiskeluhoollossa seurataan ja edistetään oppilaan kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta ja

oppimista, ehkäistään ongelmia ja tarjotaan varhaista tukea. Yksilökohtainen opiskeluhoolto on vapaaehtoista ja se perustuu aina oppilaan sekä tarvittaessa huoltajan suostumukseen²⁸. Oppilaan osallisuus ja mielipiteet otetaan huomioon toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti²⁹. Yksilökohtaisessa työssä noudatetaan tietojen luovuttamista, saamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä³⁰

Oppilaan ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin

Opiskeluhoitopalveluiden työ on jaettu alueellisesti. Alueen terveydenhoitajat, kuraattorit ja psykologit muodostavat tiimin. Kaikille kouluille on nimetty omat opiskeluhoollon terveydenhoitajat, kuraattorit ja psykologit sekä koululääkäri. Kouluilla on käytössään myös vastaavan kuraattorin palvelut.

Opetuksen järjestäjä ja koulut vastaavat siitä, että koulun henkilökunnalla, oppilailla ja heidän huoltajillaan on tieto koulun opiskeluhoitopalveluista, ajantasaisista yhteystiedoista ja yhteydenoton käytänteistä. Koulun henkilökunnalla on velvollisuus ohjata oppilas hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon etuuksia ja palveluja³¹.

Oppilaan oikeus opiskeluhoollon palveluihin

Oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä työpäivänä sen jälkeen, kun oppilas on tätä pyytänyt. Kiireellisissä tapauksissa keskustelu on järjestettävä samana tai seuraavana päivänä³². Mahdollisuus on järjestettävä myös oppilaan huoltajan tai muun henkilön yhteydenoton perusteella, jollei kyseessä ole yhteydenottajan neuvonta ja ohjaus tai jos keskustelun järjestäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Arvion tuen tarpeesta ja

²⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 §

²⁸ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

²⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 §

³⁰ EU:n tietosuoja-asetus (679/2016), tietosuoja-laki (1050/2018), laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999), oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 22 § (377/2022) ja 23 §, perusopetuslaki 40 § (1288/2013), laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) ja laki sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812)

³¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 §

³² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 15 §

kiireellisyydestä tekee asianomainen kuraattori tai psykologi yhteistyössä oppilaan ja/tai huoltajan kanssa. Määräajat eivät koske psykologien kognitiivisia tutkimuksia. Psykologin tai kuraattorin arvion perusteella oppilaalla on oikeus saada riittävä tuki ja ohjaus hänen opiskeluunsa ja kehitykseensä liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Tarvittaessa oppilas on ohjattava saamaan muita opiskeluhoollon palveluja sekä muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

Oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus päästä kouluterveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Samoin on varmistettava mahdollisuus saada yhteys terveydenhoitajaan saman päivän aikana. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä tarpeelliseksi todettuun hoitoon pääsy on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 a ja 51 b säädetyn mukaisesti.

Koulun työntekijän arvio opiskeluhoitopalveluiden tarpeesta

Jos koulun työntekijä arvioi, että oppilas tarvitsee opiskeluhoitopalveluja, hänen on otettava viipymättä yhteyttä opiskeluhoollon terveydenhoitajaan, psykologiin tai kuraattoriin yhdessä oppilaan kanssa ja annettava tiedossaan olevat tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot (vrt. Kuva 3). Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, oppilaalle on annettava tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä edellä mainitussa määräajassa. Oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tieto yhteydenotosta opiskeluhoollon työntekijään, jollei opiskeluhoitolain 18 §:n 2 momentissa tai muussa laissa säädetä toisin.³³

Muut oppilaan koulunkäynnin tukemiseen osallistuvat tahot koulussa

Koulussa voi työskennellä määräajaisesti erilaisia hanketyöntekijöitä tai esim. nuorisotyöntekijöiden työstä osa voi tapahtua koulun tiloissa. Kaikissa lahtelaisissa yläkouluissa toimii koulunuorisotyöntekijä, joka osallistuu myös yhteisölliseen opiskeluhoitotyöhön ja toimii yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän jäsenenä. Koulunuorisotyöntekijä tekee hyvinvointia edistävää työtä yhteisöllisen työn ohella myös mahdollisesti tarvittaessa ryhmä- ja yksilötasolla. Opiskeluhoitotyössä varmistetaan, että työn- ja vastuunjako eri toimijoiden kesken on selkeä. Hanketyö suunnitellaan aina koulun henkilöstön kanssa siten, että se tukee koulun muuta hyvinvointia edistävää toimintaa.

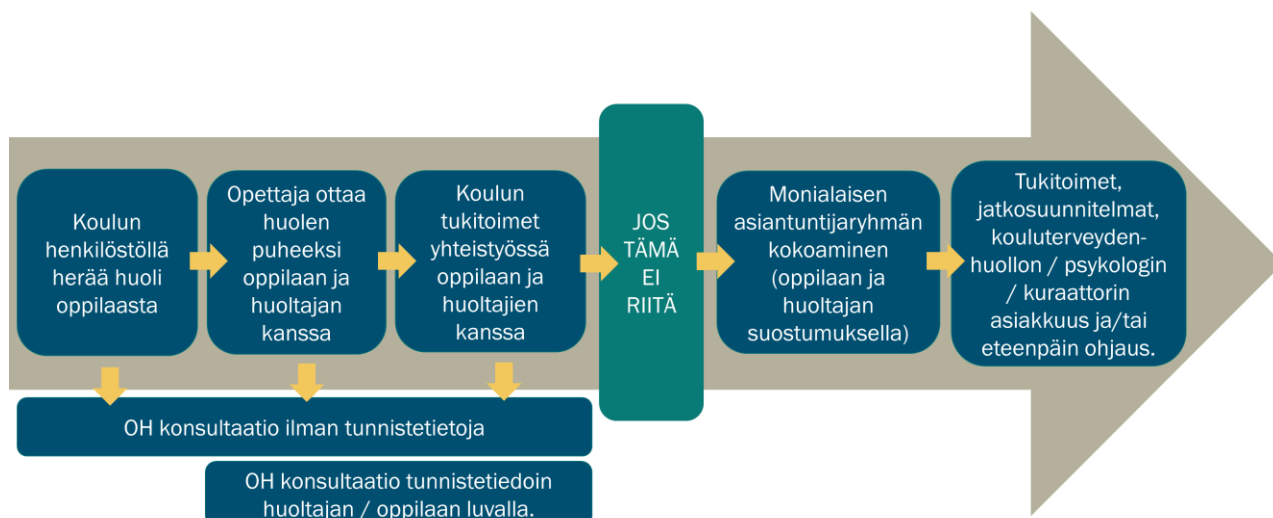
Yksittäisen oppilaan tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen

Monialainen asiantuntijaryhmä ³⁴ kootaan oppilaan tai hänen huoltajansa suostumuksella yksittäisen oppilaan tuen tarpeen selvittämiseksi, opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseksi tai muihin palveluihin ohjaamisen selvittämiseksi. Ryhmän kokoaa se opetushenkilöstön tai opiskeluhoollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän

³³ (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 16§ ja 18§ muutos 25.5.2022/377)

³⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 §

monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan ja siihen voidaan kutsua tarvittaessa myös tarpeelliseksi katsottuja muita verkostoyhteistyön tahoja. (ks. Kuva 3).

Kuva 3. "Kun huoli herää" -prosessi eli puheeksi ottamisen, konsultaation ja monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamisen prosessit

Ryhmän koollekutsuja voi konsultoida tarvittaessa rehtoria ja/tai tarvittavia opiskeluhoollon palveluiden edustajia ennen asiantuntijaryhmän kokoamista mm. ryhmän kokoonpanosta. Ennen monialaisen asiantuntijaryhmän jäseneksi nimeämistä tulee koollekutsujan sopia oppilaan ja huoltajan kanssa asiantuntijaryhmän kokoonpanosta. Ryhmän kokoonpanosta ja työskentelyn aloittamisesta voidaan sopia suullisesti, mutta ensimmäisessä kokoontumisessa pyydetään suostumus kirjallisesti, Lahden kouluissa kirjaus tehdään opiskeluhoollon kertomuksen kansilehdelle. Pääsääntöisesti huoltaja ja/tai oppilas osallistuvat asiantuntijaryhmän työskentelyyn.

Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Vastuuhenkilö tiedottaa sovitusti opetuksen järjestämiseen liittyvät asiat ja sovitut järjestelyt tarvittaville henkilöille, esimerkiksi rehtorille.

Opiskeluhoollon kertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhoollon rekisterille

Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelystä monialaisessa asiantuntijaryhmässä laaditaan opiskeluhoollon kertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot opiskeluhoollon kertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Lain edellyttämiä³⁵ kirjattavia asioita ovat:

- ✓ Oppilaan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot

³⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § (377/2022) ja 21 §

- ✓ kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- ✓ kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- ✓ asian aihe ja vireille panija
- ✓ oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset, toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä nykyiset ja aiemmat tukitoimet
- ✓ tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- ✓ toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot

Mikäli sivulliselle annetaan opiskeluhuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteilla tietoja on luovutettu. Opiskeluhuoltokertomukset sekä muut opiskeluhuollon tehtävissä laaditut ja saadut yksittäistä oppilasta koskevat asiakirjat tallennetaan monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhuollon rekisteriin eli opiskeluhuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää opiskeluhuoltorekisteriä. Rekisteriseloste on nähtävillä Lahden kaupungin verkkosivuilla.

Opiskeluhuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä oppilasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. Niitä voidaan käyttää ainoastaan yksittäisen oppilaan yksilökohtaisen opiskeluhuollon palvelun järjestämiseen tai toteuttamiseen ellei laissa muuta säädetä.

Tarvittavan opiskeluhuollon järjestäminen kurinpitotoimen tai oppilaan opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä

Koulun on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jolle on määrätty kurinpitotoimi tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi ja enintään seuraavan työpäivän ajaksi, järjestetään tarvittavat opiskeluhuoltopalvelut³⁶.

Opiskeluhuoltopalveluiden vastaanottaminen on yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisen mukaisesti aina oppilaalle vapaaehtoista. Myös muilta osin sovelletaan yksilökohtaisen opiskeluhuollon aiemmin kuvattuja käytänteitä: Opettaja huolehtii kurinpito- ja opetuksen epäämisen yhteydessä tiedonkulusta koulun ja kodin välillä sekä tarvittaessa konsultoi opiskeluhuoltoa ja muita tarvittavia tahoja ja / tai kokoaa monialaisen asiantuntijaryhmän. Koulu kuvaa oman käytänteensä siitä, miten kurinpitotoimen tai oppilaan opetukseen epäämisen yhteydessä toimitaan. Toimintatapa on koululla sovittu ja sitä noudatetaan yhtenäisesti.

Määräaikaisesta erottamisesta päättää Lahden sivistyslautakunta. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen edustuksesta käsiteltäessä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista koskevaa asiaa säädetään lastensuojelulaissa: Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee olla edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä sekä käsiteltäessä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista

³⁶ Perusopetuslaki 36 § 3 mom. ja 36 h § (163/2022)

koskevaa asiaa opetustoimessa vastaavassa toimielimessä, jollei sosiaalihuollosta vastaava toimielin arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta.

Opettajan laajaan terveystarkastukseen luokilla 1, 5 ja 8 antaman oppilaan selviytymistä ja hyvinvointia kuvaavan arvion toimintakäytänteet koulussa³⁷

Laajaan terveystarkastukseen sisältyy oppilaan hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja terveydentilan arvioimisen lisäksi vanhempien ja koko perheen hyvinvoinnin selvittely kokonaisvaltaisesti ja siihen kutsutaan mukaan oppilaan molemmat huoltajat. Tarkastusta varten oppilas täyttää terveystarkastuslomakkeen ja vanhemmat terveystarkastuksen esitietolomakkeen.

Luokanopettaja tai -valvoja antaa kouluterveydenhuollolle oman arvionsa oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Asetuksen 338/2011 (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta) 7 §:n mukaisesti laajaan terveystarkastukseen sisällytetään huoltajan kirjallisella suostumuksella opettajan arvio oppilaan oppimisesta, kehityksestä ja hyvinvoinnista koulussa. Arviossa on oltava tiedot, jotka ovat tarpeellisia terveyden- ja sairaanhoidon tai tuen tarpeen arvioimiseksi sekä niiden järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lomakkeen käyttöönotosta sovitaan terveydenhuollon ja opetustoimen yhteistyössä.

Tarkastusten käytännön toteutus sovitaan koulukohtaisesti opiskeluhuollon yhteistyönä. Lomakkeen käyttöön liittyvät asiat, kuten lomakkeen kulku ja aikataulut, käydään koululla läpi yhdessä kouluterveydenhuollon ja tarkastettavien luokkien opettajien tai luokanvalvojien kesken. On tärkeää, että kaikki osaavat tarvittaessa vastata huoltajien ja oppilaiden kysymyksiin lomakkeesta. Lomakkeen käyttöön voidaan yhdistää vanhempaintapaamisia tai muita yhteistyötilanteita, mikäli se on aikataulullisesti mahdollista. Ennen tarkastusten alkua käytävä kouluterveydenhuollon ja opettajan/luokanvalvojan välinen keskustelu luokan tilanteesta yleisellä tasolla auttaa suuntaamaan terveystarkastusten sisältöä oikein.

Laajoissa terveystarkastuksissa huomioidaan kaikki edellä mainitut kyselyt ja niissä esille tulevat asiat käydään läpi oppilaan ja vanhempien kanssa. Oppilaan tuen ja avun varmistamiseksi laajojen terveystarkastusten kokonaisarvioista ja jatkosuunnitelmista siirretään tarvittavaa tietoa muille oppilaan kanssa työskenteleville opiskeluhuollon toimijoille, opettajalle/luokanvalvojalle tai muille tahoille. Tietojen luovuttaminen kouluterveydenhuollosta tapahtuu aina tietosuojalainsäädännön mukaisesti: kirjallisella suostumuksella tai lakiin perustuen (esim. perusopetuslaki ja lastensuojelulaki). Oppilaan potilasasiakirjaan kirjataan mitä tietoa on siirretty, kenelle ja millä perusteella (suostumus tai säädösperuste). Allekirjoitetut tiedonsiirtoluvat säilytetään alkuperäisinä. Linkki tarkempiin ohjeisiin: [Oppilaan oppiminen ja hyvinvointi koulussa -lomake - Käyttöohje kouluterveydenhuoltoon ja opettajille.pdf](#)

³⁷ 83 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7 §

Oppilaan koulupäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet

Vanhempien velvollisuus on kertoa koulussa lapsen opettajalle ja avustajalle lapsen sairauksista ja niiden hoidosta. Lapsen sairaus saattaa vaatia erityistoimenpiteitä, mutta erityisjärjestelyt on aina sovittava koulussa lapsi- ja perhekohtaisesti yhteisymmärryksessä kodin ja koulun kanssa.

Kun lapsella on vakava tai pitkäaikainen sairaus, on koulussa sovittava hoitoneuvottelu, johon osallistuvat vanhempien sekä opettajan ja avustajan lisäksi erikoissairaanhoidon edustaja. Hoitoneuvottelussa tarkastellaan ja selvitetään lapsen selviytymistä koulussa ja hänen mahdollisesti vaatimiaan erityisjärjestelyjä (kuten lääkitys) sekä kirjataan hoitoneuvottelun tulos erilliseen sopimukseen. Kouluneuvotteluihin pyydetään paikalle kouluterveydenhoitaja ja tarvittaessa myös koululääkäri.

Kun lapsi aloittaa koulunkäynnin, järjestetään hoitoneuvottelu jo keväällä, jotta tarpeelliset erityisjärjestelyt ehditään suunnitella. Hoitoneuvottelu sovitaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun lapsella on todettu vakava tai pitkäaikainen sairaus, joka vaikuttaa lapsen vointiin koulussa. Hoitoneuvottelua voi ehdottaa myös koulun henkilöstö, kun lapsen voinnissa ja jaksamisessa tapahtuu havaittavia muutoksia.

Jokaisen aikuisen on velvollisuus auttaa parhaan kykynsä mukaan, jos lapselle koulussa tulee hätätilanne kuten epilepsiakohtaus, insuliinishokki tai vakava allerginen reaktio. Terveystieteiden ammattilaisen tietämystä tai taitoa ei silloin edellytetä.

Erityisruokavaliot. Kouluruokailussa on otettu syksyllä 2011 käyttöön nykyiset ohjeet ja lomakkeet erityisruokavalioiden ilmoittamisesta. Todistus erityisruokavalion tarpeesta -lomake on päivitetty vastaamaan valtakunnallista allergiaohjelmaa, joka korostaa terveyden tukemista. Pysyvistä erityisruokavalioidista, kuten keliakiaruokavaliosta ja diabeetikon ruokavaliosta sekä vaikeista ruoka-allergioista, täytetään todistus erityisruokavalion tarpeesta ruokailua varten. Lomake toimitetaan terveydenhoitajan kautta Päijät-Hämeen ateriapalveluihin.

Kansallisen Allergiaohjelman mukaisesti lieviä oireita (ohimenevä suun kutina tai kirvely tai ihon punoitus) aiheuttavia ruoka-aineita ei tule enää hoitaa välttämällä vaan altistamalla ja vähitellen siedättämällä. Näin ollen lievistä allergioista aiheuttavista ruoka-aineista ei enää laadita välttötodistusta.

Uskonnollisista ja eettisistä ruokarajoituksista vanhemmat ilmoittavat erillisellä lomakkeella suoraan Päijät-Hämeen Ateriapalveluille.

Yhteistyön järjestäminen oppilaiden, perheiden sekä koulussa työskentelevien ja muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opiskeluhoolto on kaikkien koulu yhteisössä työskentelevien ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä³⁸. Oppilaiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen työntekijöiden sekä yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoollon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on opiskeluhoollon keskeistä³⁹. Tämä edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja erityisesti opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Oppilaiden, huoltajien, opetustoimen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman laatimiseen ja yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamiseen

Oppilaille ja heidän huoltajilleen annetaan tieto käytettävissä olevasta opiskeluhoollon ja koulun henkilökunta ohjaa oppilaita ja / tai heidän huoltajiaan hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon palveluja (vrt. kuva 3)⁴⁰. Oppilaan ja huoltajan osallisuus opiskeluhoollon, suunnitelmallinen yhteistyö ja opiskeluhoollon ja sen keskeisimmistä käytännöistä (poissaolot, kiusaamiseen puuttuminen, väkivaltatilanteet, kriisitilanteet) suunnitelmallinen ja säännöllinen tiedottaminen lisää koulun käytännöiden ja opiskeluhoollon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista.

Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä opiskeluhoollon toteutuksessa. Lisäksi esimerkiksi koululla toimiva taho, esimerkiksi esiopetuksen, iltapäivätoiminnan tai kirjaston henkilöstö tai muu vastaava kumppani voidaan kutsua opiskeluhoitoryhmän vieraaksi sovitusti.

Opiskeluhoitoryhmä tekee yhteistyötä koulun oppilaskunnan edustajien kanssa luokkakohtaisesti sekä oppilaskunnan hallituksen kanssa koko koulun tasolla. Opiskeluhoitoryhmä työskentelee luokkien hyvinvointia kartoittavassa Mitä kuuluu -prosessissa oppilaiden kanssa luokittain keräten tietoa ryhmän toiminnasta ja työstäen kehitettäviä asioita yhdessä ryhmien kanssa. Oppilaita osallistetaan myös Erätauokeskustelumenetelmään perustuvalla ja lasten ja nuorten rakentavaan keskusteluun ohjaavalla Skidialogi menetelmällä, jota voidaan käyttää myös opiskeluhoollon hyvinvointikeskustelun välineenä. Koulujen yhteisöllistä Huoltamo -toimintaa kehitetään ja sen käyttöä perusopetuksessa vahvistetaan. Menetelmä on vakiintuneessa käytössä Lahden kaupungin lukioissa, mutta sitä on sovellettu yhä enemmän perusopetuksen puolella. Oppilaiden osallisuutta voidaan lisätä kyselemällä etukäteen aiheita huoltamoihin.

³⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §

³⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

⁴⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11§

Koulun vanhempainyhdistys voi osallistua yhteisöllisen opiskeluhoitotyön suunnitteluun. Vanhempia voidaan ottaa mukaan opiskeluhoitotyön suunnitteluun ja toteuttamiseen myös vanhempainiltojen, toiminnallisten vanhempainiltojen ja esimerkiksi Kodin ja koulun päivän yhteydessä erilaisin keinoin. Koulun rehtori ja opettaja huolehtivat riittävästä ja suunnitelmallisesta tiedottamisesta koteihin.

Opiskeluhoitosuunnitelman vuosikellon avulla kootaan opiskeluhoillon yhteisöllinen ja yksilökohtaisen työn toimet osaksi koulujen lukuvuosisuunnitelmaa ja siten vahvistetaan opiskeluhoillon osuutta koulun toimintakulttuurissa. Koulukohtaiset opiskeluhoillon vuosikellot kootaan opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman liitteeksi. Suunnitelmallista opiskeluhoillon toteutumista ja edellä mainittuja oppilaiden ja huoltajien osallisuuteen pohjautuvia toimintatapoja voidaan käyttää sekä yhteisöllisen opiskeluhoillon suunnitteluun että toteuttamiseen.

Koulun opetus- ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä

Koulun hyvinvointia edistävä yhteisöllinen opiskeluhoito kuuluu kaikille kouluissa työskenteleville mukaan lukien iltapäivätoiminta ja on osa koulun toimintakulttuuria. Koulun hyvinvointityön suunnittelu, kehittäminen, keskeisimmistä toimintatavoista tiedottaminen ja toiminnan seuraaminen kuuluvat sekä koulun johtoryhmälle että opiskeluhoitoryhmälle. Koulut sitoutuvat tiettyihin opiskeluhoollisiin ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen ja seurantaan liittyviin toimintamalleihin (esimerkiksi poissaoloihin tai kiusaamisen ehkäistyyyn liittyvät käytänteet). Näistä on tärkeää olla henkilöstölle helposti saatavilla olevat toimintaohjeet ja ohjeita on hyvä käydä läpi vuosittain esimerkiksi koulujen veso -päivissä, tiimeissä tai muissa koulun henkilöstön tai opettajien yhteisissä tapaamisissa.

Lahden kaupungin kaikilla kouluilla on koulutettua KiVa -henkilöstöä, sillä Lahden kaupunki on päättänyt kaikkien koulujen toteuttavan KiVa -toimintaa. Lisäksi henkilöstöä on laajasti koulutettu myös vertaissovittelupohjaisiin menetelmiin, Verso ja Resto. Muita yhteisöllisiä menetelmiä löytyy tutustuttavaksi ja perehdyttäväksi esimerkiksi Itlan sivuilta: [Tukimateriaalia lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja kriisinkestävytyden vahvistamiseen – Itla](#). Yhdessä opiskeluhoitohenkilöstön, koulunuorisotyön ja / tai ulkopuolisten toimijoiden kanssa koulujen opetushenkilöstö voi toteuttaa ryhmissään erilaisia hyvinvointiin, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyviä kokonaisuuksia. Lahdessa toimii tutor-opettajia tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä osallisuuden vahvistamiseksi kouluilla.

Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä seuraa ja arvioi kaupungin lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilannetta sekä johtaa, suunnittelee ja koordinoi moniammatillista yhteistyötä (ks. [Lahden lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma](#)). Sen alaisuudessa toimii kolme alueellista hyvinvointiryhmää (etelä, itä, pohjoinen), jotka toimivat aluekoordinaattoreiden tuella. Työskentelyn tavoitteena on edistää hyvinvoinnin asioita ja tiivistää alueen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, nuorisopalveluiden, opiskeluhoillon, Päijät-Hämeen hyvinvointialueen, seurakuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä.

Yhteisöllistä työtä vahvistetaan kaupunkitasoisissa ja alueellisissa hyvinvointiseminaareissa sekä paikallisissa palvelupolkuryhmissä jakaen sovellettavaa tietoa edelleen myös koulujen

käyttöön. Jokaisen koulun opiskeluhoitoryhmät miettivät yhteisöllisen työn kulloisetkin painopisteet ja huolehtivat niiden toteuttamisesta riittävällä henkilöstön perehdyttämisellä ja osaamisen ylläpitämisellä. Opiskeluhoollon konsultaatiolla, tiedottamisella ja mahdollisella sisäisillä tai ulkopuolisilla koulutuksilla vahvistetaan koulujen opetus- ja muun henkilöstön osaamista.

Opiskeluhoollon yhteistyö esiopetuksen ja toisen asteen kanssa erityisesti siirtymävaiheissa

Opiskeluhoollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Eri koulutusasteiden vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa opiskeluhoollon toimintaa kokonaisuutena. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa oppilaan terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Opiskeluhoollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää opiskeluhoollotyön suunnitelmallista arviointia.

Nivelvaiheista on laadittu prosessikuvaukset. Nivelvaiheissa huolehditaan sekä opetuksen että opiskeluhoollon järjestämiseksi tarvittavien tietojen siirtämisestä. Opiskeluhoollollisia tietoja siirretään yhteistyössä huoltajan kanssa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Opiskeluhoollon henkilöstö huolehtii mahdollisesta tietojen siirrosta myös ammattikunnan sisällä tiedonsiirtoa koskevia lakeja noudattaen.

Opiskeluhoollon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen ja sairaalaopetuksen yhteydessä⁴¹

Tehostetun tuen aloittaminen, tuen tarkastuspisteissä todettu tuen tarpeen jatkuminen tai päättyminen perustuvat pedagogiseen arvioon. Pedagogisen arvion laatimisesta vastaa luokanopettaja/luokanvalvoja. Tehostetun tuen aloittamiseen, järjestämiseen ja päättymiseen liittyvät asiat käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhoollon henkilöstön heidän parhaaksi arvioimallaan tavalla (esimerkiksi konsultaatio). Tehostetun tuen tavoitteet ja toimet kirjoitetaan oppimissuunnitelmaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja oppilasta opettavien opettajien kanssa; konsultaatiossa voi olla mukana myös opiskeluhoollon henkilöstöä.

Mikäli tehostetun tuen toimet eivät riitä, voidaan aloittaa pedagogisen selvityksen valmistelu **erityisen tuen päätöstä** varten. Pedagogisella selvityksellä voidaan myös purkaa aiempi erityisen tuen tarve. Pedagogisen selvityksen laatimisesta vastaa luokanopettaja tai luokanvalvoja. Erityisen tuen aloittamiseen, järjestämiseen ja päättymiseen liittyvät asiat käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhoollon henkilöstön heidän parhaaksi arvioimallaan tavalla (esimerkiksi konsultaatio). Erityisesti erityiseen tukeen haettaessa voi olla tarpeen arvioida myös mahdolliset opiskeluhoollollisen tuen, selvittelyn ja tutkimisen tarpeet ja käydä läpi aiempaa opiskeluhoollollista historiaa. Tehostetun tuen tavoitteet ja toimet kirjoitetaan oppimissuunnitelmaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja oppilasta opettavien opettajien kanssa. Erityisen tuen pedagogiset tavoitteet ja toimet suunnitellaan HOJKS:iin

⁴¹ Perusopetuslaki 16 a § ja 17 § (1288/2013)

yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja oppilasta opettavien opettajien kanssa. Lisäksi suunnitelmaa laadittaessa voidaan konsultoida opiskeluhoillon henkilöstöä.

Lahden perusopetuksessa **joustavaan perusopetukseen** (JOPO) hakeminen valmistellaan moniammatillisesti asiantuntijaryhmässä yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa oppilaan omalla koululla. Hakuprosessia ohjaa kuntaan laadittu erillinen ohjeistus joustavan perusopetuksen JOPO-luokalle hakemisen prosessista [JOPO -hakuprosessi.docx \(sharepoint.com\)](https://sharepoint.com). JOPO-luokalla opiskelevalla oppilaalla on saatavissa koulun opiskeluhoitopalvelut normaalisti. Yhteistyö opettajan, oppilaan ja huoltajien kesken kirjataan HOJKSiin. Opettaja toimii tiiviissä yhteistyössä muiden oppilaan koulunkäyntiä tukevien yhteistyötahojen kanssa.

Sairaalaopetusta järjestetään Kanervikon koulussa erikoissairaanhoidossa lasten- ja nuorisopsykiatrisissa, neurologisissa tai somaattisissa tutkimuksissa tai hoidossa oleville osasto- ja avohoidon oppilaille. Opetuksen aloittamisesta päätetään yhteistyössä sairaalakoulun, hoitohenkilökunnan ja oppilaan huoltajan kanssa.

Sairaalakoulun henkilökunta tekee yhteistyötä huoltajan, hoitohenkilökunnan, muiden tarvittavien ammattihenkilöstön ja oppilaan oman koulun kanssa. Oppilaalle järjestetään opetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua. Oppilaan opetus järjestetään sairaalaopetuksen koordinoimana.

Sairaalaopetuksen ja oppilaan oman koulun välinen yhteistyö korostuu nivelvaiheissa, jolloin suunnitellaan oppilaan koulunkäyntiin liittyvää tukea ja huolehditaan tukitoimista ja tiedonsiirrosta yksilökohtaisesti. Oman koulun tulee nimetä sairaalaopetuksessa olevalle oppilaalle yhteyshenkilö. Nivelvaiheessa tärkeää on tiivis monialainen verkostoyhteistyö mukaan lukien oppilas ja hänen huoltajansa.

Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Keskeistä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa toteutettavassa yhteistyössä on varmistaa oppilaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen. Oppilaalla, huoltajilla ja jokaisella oppilasta tukevalla taholla tulee olla selkeä kuva siitä, miten ja kenen kanssa oppilaan asioita edistetään. Toimivan yhteistyön lähtökohtana on oppilaan, perheen ja toimijoiden keskinäinen arvostus. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista.

Iltapäivätoiminnan palveluntuottajan ja koulun henkilöstön keskinäisellä yhteistyöllä luodaan rakenteet toimiville ja säännölliselle yhteistyölle sekä yhteiselle toimintakulttuurille. Toiminnassa huomioidaan koulun opetussuunnitelma ja koululla huolehditaan myös iltapäivätoiminnan ja opetushenkilöstön sekä opiskeluhoitoryhmän keskinäisestä yhteistyöstä.

Terveys- ja sosiaalihuoltopalveluiden (sosiaalipalvelut lapsiperheille, lastensuojelu, vammaispalvelut, perus- ja erikoissairaanhoidon sekä kuntoutuksen palvelut) yhteistyö koulun ja opiskeluhoillon henkilöstön kanssa on usein yksilökohtaista työtä. Yksilökohtaisessa opiskeluhoitotyössä toteutettavaa yhteistyötä oppilaan, huoltajan, koulun sekä koulun ulkopuolisten palvelujen ja yhteistyökumppaneiden kanssa voidaan toteuttaa vain oppilaan tai

hänen huoltajansa suostumuksella ja sitä ohjaavat yksilökohtaisen opiskeluhuollon käytännöt (vrt. opiskeluhuollon palveluihin ohjaaminen, monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen (Kuva 3.) ja opiskeluhoitoa koskevat asiakirjat) sekä toimijoiden laatimat ohjeistukset yhteistyön käytänteisiin. Yksittäistä oppilasta koskevassa opiskeluhoitotyössä noudatetaan sitä koskevaa tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Oppilaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisen kannalta on tärkeää jakaa tietoa huoltajien ja niiden toimijoiden kanssa, jotka tukevat oppilaan kasvua, kehitystä ja oppimista. Mikäli oppilasta tuetaan koulun ulkopuolisten toimijoiden taholta, on yhteistyön ja tiedon jakamisessa suositeltavaa hyödyntää monialaista asiantuntijaryhmää tai muita verkostotapaamisia kokonaistilanteen kartoittamiseksi ja tukitoimien suunnittelemiseksi. Tarkoituksena on koota oppilaan tukemisen kannalta keskeiset toimijat yhteen. Näin voidaan välttää mm. päällekkäisiä tukitoimia ja suunnitella oppilaan kannalta tarkoituksenmukaisimmat toimet hänen tukemisekseen. Keskeistä on sopia yhdessä jatkotoimenpiteisiin sekä seurantaan liittyvästä vastuunjaosta ja mahdollinen seuraava tapaaminen seurannan varmistamiseksi. Verkostotapaamisten koollekutsumisen työnjaosta sovitaan koulun oppilaan asioissa kootun monialaisen asiantuntijaryhmän ja yhteistyötahojen kesken.

Koulussa voi työskennellä määräaikaisesti erilaisia hanketyöntekijöitä. Jokaisella yläkoululla toimii myös koulunuorisotyöntekijä ja nuorisopalveluluilla on vuosittain toistuvia tapahtumia esimerkiksi nuorisotiloilla vierailuja tai koululla toteutettavia toimintaa esitteleviä tilaisuuksia. Myös seurakunta tekee monimuotoista ja tiivistä yhteistyötä koulujen kanssa. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen Arjen tuen perheohjaajat, lähityöntekijät ja psykiatriset sairaanhoitajat voivat työskennellä yhteistyössä koulun henkilöstön ja opiskeluhuollon kanssa koulunkäyntiin kohdentuvissa arjen pulmakohdissa esimerkiksi poissaoloihin liittyen tai yhteisölliseen työhön osallistuen. Erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö kohdistuu pääosin heillä asiakkuudessa olevien oppilaiden verkostoyhteistyöhön. Nuorisopalveluiden, seurakunnan ja muiden toimijoiden kanssa tehtävä työ suunnitellaan siten, että se jakautuu järkevästi lukuvuodelle ja eri luokkatasoille sekä tukee hyvinvointia edistävää toimintaa.

Poliisin kanssa yhteistyö on pääsääntöisesti Ankkuritoimintaa. Poliisi voi tehdä koulutus- ja valistustyötä kouluissa. Koulu tekee yhteistyötä poliisin kanssa tarpeen mukaisesti myös tilanteissa, joissa oppilaan turvallisuus on vaarantunut tai kurinpidollisten toimien lisäksi on tehty rikosilmoitus. Päijät-Hämeen ankkuritiimi hoitaa alaikäisten tekemiä rikoksia ja niissä asioissa nuorten puhutuksia, sekä muilta toimijoilta tulevia nuoriin liittyviä huolenaiheita. Yhteistyö on kuvattu myös koulun toimintaohjeisiin äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa sekä kurinpitotoimien yhteydessä.

Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen oppilaille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

Oppilaille ja heidän huoltajilleen annetaan tieto käytettävissä olevasta opiskeluhuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhuollon palveluja⁴². Oppilaan ja huoltajan osallisuus opiskeluhuollosta, suunnitelmallinen yhteistyö ja opiskeluhuollosta tiedottaminen

⁴² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 §

lisää opiskeluhuollon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä opiskeluhuollossa.

Koulu tiedottaa vuosittain koulun henkilöstölle, huoltajille ja oppilaille monipuolisesti opiskeluhoitotyön pääperiaatteista ja yhteisöllisen työn painopisteistä ja keinoista, yleisimmistä käytännöistä ja opiskeluhoitopalveluihin hakeutumisen ja ohjaamisen periaatteista sekä käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluiden henkilöistä. Tiedotuskanavat ovat ensisijaisesti sähköiset välineet (Wilma, Lahden kaupungin opiskeluhoollon verkkosivut, joissa tiedotetaan myös hyvinvointialueen opiskeluhoollon verkkosivuista) sekä kirjalliset ilmoitukset ja tiedotteet mm. terveydenhoitajan tiloissa ja koulun ilmoitustaululla. Vanhempainilloissa tiedotetaan vanhempia opiskeluhoollon palveluista ja prosesseista. Luokanopettajat huolehtivat luokkakohtaisesta tiedottamisesta.

Suunnitelmat oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus⁴³. Turvallisuuden varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista toimintakulttuurin kehittämistä, yhteistä valmistelua ja yhteisten toimintatapojen luomista koulujen kanssa. Opetuksen järjestäjä perehdyttää henkilöstönsä ja opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset toimintatapoihin erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtii tiedottamisesta ja suunnitelmien päivityksestä.

Turvallinen opiskeluympäristö edellyttää:

- ✓ toimintakulttuuria, jossa kaikki pyritään ottamaan mukaan huolehtien jatkuvasta ryhmäytyksestä,
- ✓ yhteisesti sovittuja sääntöjä koulun, luokkien ja ryhmien tasolla,
- ✓ selkeät mallit ilmiöiden puuttumiseen ja seurantaan,
- ✓ henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien tietoutta keskeisimmistä malleista/toimintatavoista esimerkiksi poissaoloihin, uhka- ja vaaratilanteisiin, kiusaamiseen, häirintään, syrjintään liittyvissä tilanteissa sekä tuen piiriin ohjaamisen käytänteistä,
- ✓ tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistamista kaikilla luokka-asteilla,
- ✓ muita rakenteita yhteisöllisyyden vahvistamiseksi kuten tukioppilastoiminta, kodin ja koulun yhteistyö, yhteisölähtöiset menetelmät monialaisessa työskentelyssä.

Suunnitelmat oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta, häirinnältä ja syrjinnältä

Opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmassa kuvataan erikseen toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi, niiden esiintyvyyden seuraamiseksi ja ongelmatilanteisiin puuttumiseksi sekä jälkiseurannan edellyttämät käytänteet. Suunnitelmassa kuvataan opettajan tai rehtorin velvoite ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle⁴⁴. Lisäksi kuvataan toimintatavat tukea tarvitsevan oppilaan (teon kohde ja tekijä) ohjaamiseksi opiskeluhuolto-palveluihin. Kuvaus yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö ml. toimintatavat koskien ilmoitusvelvollisuutta sosiaalitoimeen ja/tai poliisille ovat osa suunnitelmia⁴⁵

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen ja yhdenvertaiseen koulunkäyntiin. Kiusaamisen, väkivallan, häirinnän ja syrjimisen ehkäiseminen sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille

⁴³ 88 Perusopetuslaki 29 § (1267/2013)

⁴⁴ Perusopetuslaki 29 § (163/2022)

⁴⁵ Perusopetuslaki 40 §, oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 §, lastensuojelulaki (417/2007) 25 § ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35§

kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille. Kouluilla tulee olla käytössään myös yhdessä sovitut puuttumisen ja seurannan menetelmät, joilla ilmiöiden esiintyvyyttä ja niiden suuntaa voidaan kuvata. Yksilötasolla hyvän itsetunnon vahvistaminen, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista vaikuttamismahdollisuuksista suojaavat syrjäytymiseltä, mutta myös kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Yhteisötasolla oppilaita ja heidän huoltajiaan tukeva, hyväksyvä, kohtaava ja osallistava koulun toimintakulttuuri on avainasemassa kaikessa ennaltaehkäisevässä toiminnassa.

Kiusaamisen, väkivallan, häirinnän ja syrjimisen ehkäisemisessä korostuvat erityisesti yhteisöllisen työn keinot ja yhteisölähtöinen ajattelu. Ennaltaehkäisevää työtä voidaan vahvistaa koko koulun toimintakulttuuria muokkaamalla ja vahvistamalla tunne-, vuorovaikutus- sekä sosiaalisia taitoja luokkien tai muiden ryhmien kanssa tehtävässä työssä esimerkiksi sidosryhmien, opiskeluhuollon ja opetushenkilöstön yhteistyönä. Kohdennetun ehkäisevän työn käytänteet tulee perustaa käytössä olevaan tietoon kouluhyvinvointiin liittyvistä ilmiöistä (kouluterveyskysely, KiVa kysely, luokkien Mitä kuuluu työskentely, poissaoloihin liittyvät tiedot) ja ne suunnitellaan yhdessä opiskeluhoitoryhmän kanssa sekä kirjataan opiskeluhoitosuunnitelmaan (vuosikello) ja koulun lukuvuosisuunnitelmaan, jotta tarvittavaa resursointia voidaan koululla kohdentaa suunnitelmallisesti ja ennakkoiden. Menetelmien juurtumista kouluun edesauttaa menetelmien käyttöön sitoutunut henkilöstö, johdon tuki sekä menetelmän sitominen osaksi koulun muuta toimintaa ja hyvinvointityötä⁴⁶. Esimerkiksi oppimissuunnitelmiin sisältyvät tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen kehitetyt menetelmät ovat tärkeitä ennaltaehkäiseviä asioita. Myös kouluissa tehtävä kaikki muu yhteisöllinen työ ja esimerkiksi tukioppilastoiminnan ja koulunuorisotyön osuus on keskeistä kiusaamisen, väkivallan, häirinnän ja syrjimisen ennaltaehkäisyssä.

Ennaltaehkäisevää toimintaa on riittävä viestintä ja yhteistyö oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. On tärkeää tietää, mitkä teot ovat kiusaamista, väkivaltaa, häirintää tai syrjimistä, jotta kiusaamisteot voi havaita ja tunnistaa. Lisäksi oppilaat tarvitsevat tietoa esimerkiksi turvataidoista kunkin ikäryhmän kehitykselliset vaiheet huomioiden. Oppilaille ja huoltajille kerrotaan lukuvuoden alussa koulussa käytössä olevista kiusaamisen, häirinnän, väkivallan ja syrjinnän ehkäisyyn, seurannan ja puuttumisen toimintatavoista. Oppilaille ja huoltajille kerrotaan myös heidän oikeudestaan opiskeluhoitopalvelujen käyttöön sekä keskeisimmistä perusopetuslain mukaisista kurinpitovelvoitteista kiusaamiseen, väkivaltaan, häirintään ja syrjimiseen puuttumisessa.

Kiusaamiseen puuttuminen ja seuranta

Lahdessa kiusaamisen vastaisessa työssä sovelletaan OPH:n ohjeistusta <https://www.oph.fi/fi/ei-kaikelle-vakivallalle> ja [Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa | Opetushallitus \(oph.fi\)](#). Keskeistä on, että esiin tulleeseen kiusaamiseen puututaan välittömästi ja sovitun toimintamallin mukaisesti.

Lahdessa on linjattu, että kaikki perusopetuksen koulut ovat KiVa Koulu -toiminnassa, jonka vaikuttavuudesta on saatu tutkimusperäistä näyttöä. KiVa Koulu kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma kaikille perusopetuksen luokka-asteille ja sen tavoitteina ovat kiusaamisen ehkäiseminen, puuttuminen kiusaamistilanteisiin ja jatkuva seuranta. [KiVa koulu](#)

⁴⁶ Karvi, 2022. Tiivistelmät 10:2002.

Kiva Koulun ohella koulut voivat toteuttaa muita koulukohtaisia kiusaamisen, häirinnän ja syrjinnän vastaisia ohjelmia. Yleisimmät kouluilla käytössä olevat ohjelmat KiVa-toiminnan ohessa ovat Verso eli Vertaissovittelumenetelmä ja yhteisömenetelmänä Resto eli Sovitteleva ja restoratiivinen menetelmä koulun henkilöstölle. Restoratiivinen lähestymistapa korostaa kohtaamiseen, keskusteluun ja yhteistyöhön perustuvaa prosessia, jossa pyritään osapuolten välisen ymmärryksen lisääntymiseen, sovittujen muutosten tukemiseen ja seurantaan. Osapuolet nähdään konfliktinsa asiantuntijoina ja keskeisenä ajatuksena on tapahtuneen teon palauttaminen asianosaisille siten, että he voivat itse olla aktiivisia osallisia asiansa ratkaisussa, johon pyrkivää muutosta tuetaan ja seurataan. Verso on kouluille kehitetty restoratiivinen sovittelukäytäntö, jossa korostuu oppilaiden osallisuus ja toimijuus. Verso-toiminta on lähtökohtaisesti nuorten asiantuntijuuteen pohjaavaa ja vertaisuutta vahvistavaa toimintaa, jonka keskiössä on sosiaalisten taitojen oppiminen. Menetelmä opettaa konfliktien hallinnan ja sovittelun taitoon myös yleisellä tasolla elämän eri vaiheissa.

Kiusaamiseen puuttumisessa keskeistä on:

- ✓ tasapuolinen tilanteen ja kiusaamistekojen selvittäminen kaikkien osapuolten ja tarvittaessa sivustaseuraajien kanssa
- ✓ osapuolten huoltajille kiusaamisesta tai epäilyistä kiusaamisesta ilmoittaminen välittömästi tilanteen tultua ilmi
- ✓ osapuolten kuuleminen erikseen
- ✓ yhteisen keskustelun järjestäminen (alle 18-vuotiaiden kohdalla vanhempien kanssa)
- ✓ anteeksipyyntöön mahdollistaminen kiusaajalle ja huonosti käyttäytyneelle
- ✓ tilanteen seurannasta sopiminen ja turvallisuuden varmistaminen
- ✓ kurinpitokeinojen ja turvaamistoimien käyttö
- ✓ neuvola- ja opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen ja niiden käyttäminen
- ✓ tarvittaessa muille viranomaisille, kuten sosiaalitoimeen tai poliisille ilmoittaminen.

(<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-tunnistaminen-japuuttumisen-keinot>)

Väkivaltaan ja häirintään liittyvä puuttuminen ja seuranta

Väkivaltaan ja seksuaaliseen häirintää puuttumisessa on oleellista toisia kunnioittamaan ohjaava kasvatusta, turvallisena aikuisena oleminen nuorelle ja seksuaalista häirintää tai väkivaltaa epäiltäessä suora puheeksi ottaminen ja oikea-aikainen auttaminen. Koululla toimivat aikuiset tuntevat keskeisimmät periaatteet väkivaltaan ja häirintään puuttumisen ohjeista.

OPH on julkaissut materiaalia väkivallan ja häirinnän määrittelystä sekä tunnistamisen ja puuttumisen keinoista: <https://www.oph.fi/fi/ei-kaikelle-vakivallalle>. Lähisuhdeväkivallan osalta päivitettyt maakunnalliset ohjeet löytyvät [Verson sivuilta](#). Rakentavaa vuorovaikutusta - demokraattisen osallisuuden vahvistaminen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisy: [Rakentavaa vuorovaikutusta | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa noudatetaan valtakunnallista ohjeistusta: [Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa | Opetushallitus \(oph.fi\)](#) ja paikallista ohjeistusta: [Seksuaalisen häirinnän ja](#)

[väkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen Päijät-Hämeen kouluissa ja oppilaitoksissa](#). Muita seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan liittyviä ohjeistuksia: FGM puheeksiotto on luettavissa [lastensuojelun käsikirjasta](#).

Väkivaltaan tai väkivaltaepäilyihin puuttumisessa keskeistä on:

- ✓ sen selvittäminen, mitä on tapahtunut ja keiden välillä, ja ketkä ovat osallisia tilanteeseen ja ketkä sivustaseuraajia
- ✓ uhrin ja väkivaltaisesti käyttäytyneen tekijän huoltajille ilmoittaminen välittömästi tilanteen tai väkivaltaepäilyn tultua ilmi
- ✓ turvallisuuden varmistaminen kasvu- tai opiskeluympäristössä
- ✓ yhteisen keskustelun järjestäminen uhrin, ja alle 18-vuotiaan uhrin kohdalla hänen huoltajiensa kanssa, sekä tekijän, alle 18-vuotiaan tekijän kohdalla hänen huoltajiensa kanssa
- ✓ uhrin ja väkivaltaisesti käyttäytyneen tekijän, ja alle 18-vuotiaiden kohdalla heidän huoltajiensa ohjaaminen opiskeluhuoltopalveluihin ja varhaiskasvatuksessa neuvolapalveluihin
- ✓ kurinpitokeinojen ja -toimien, sekä turvaamistoimien käyttö
- ✓ väkivallasta tai väkivaltaepäilyistä poliisille ilmoittaminen ja rikosilmoituksen tekeminen
- ✓ alle 18-vuotiasta koskien lastensuojeluun ilmoittaminen
- ✓ tilanteen seurannasta sopiminen.

[\(Väkivallan tunnistaminen ja puuttumisen keinot | Opetushallitus \(oph.fi\)\)](#)

Keskeisimmät yhteystiedot poliisiin ja lastensuojeluun löytyvät Lahti perusopetuksen Teams rehtorit -ryhmän turvallisuuskanavalta ja niiden on hyvä olla kouluilla myös henkilöstön saavutettavissa.

Syrjintään liittyvä puuttuminen ja seuranta

Yhdenvertaisuus on Suomessa perusoikeus. Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan huonommin kuin toista henkilökohtaisen ominaisuuden ja laissa säädetyn syrjintäperusteen takia. Opettajan ja rehtorin tulee viiveettä ilmoittaa tietoonsa tulleesta syrjinnästä niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle. Tarpeen vaatiessa opetushenkilöstö, muu henkilöstö tai rehtori tekee ilmoituksen syrjinnästä muille viranomaisille. Syrjinnästä, joka koskee oppilaan vapaa-aikaa tai kotioloja, on velvollisuus ilmoittaa poliisille ja myös lastensuojeluun, jos se täyttää rikoksen tunnusmerkit. Ilmoitus on tehtävä salassapitosäännösten estämättä. Oppilaiden välisessä syrjinnässä pyritään etsimään ratkaisuja keskustellen oppilaiden ja tarvittaessa huoltajien kanssa. Tärkeää on varhainen puuttuminen ja yhteistyö huoltajien kanssa. Syrjinnän tultua ilmi, varmistetaan yhteisön turvallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo esimerkiksi arkikäytäntöjä muuttamalla.

Syrjinnän estämiseen tarvitaan opetusjärjestelyjen ja pedagogisten ratkaisujen lisäksi usein myös muiden ammattilaisten apua. Syrjintätilanteissa oppilas ohjataan oppilaan tai huoltajan suostumuksella opiskeluhuoltopalveluihin, ja aina tarvittaessa muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Syrjintä voidaan estää varhaisella ja moniammatillisella yhteistyöllä, jossa myös huoltajat ovat mukana. Opetuksen järjestäjällä on

salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä.

Rehtori vastaa työpäivän turvallisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta yhdessä opettajien ja muun henkilöstön kanssa. Rehtori ja koulutuksen järjestäjä vastaavat oppimisyhteisössä tai -ympäristössä suunnitelmallisesta syrjinnän ehkäisystä, syrjintätilanteisiin puuttumisesta ja niiden seurannasta sekä oppilaiden suojaamisesta syrjinnältä. Rehtori huolehtii oppilaiden ja huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä heidän kuulemisestaan koskien paikallisia turvallisuuden ja hyvinvoinnin sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toimintamalleja. [Lahden perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2022](#)

Opetushallituksen julkaisemalla #Eikaikelleväkivallalle -sivustolla on tulostettavissa rehtorin huoneentaulu kiusaamiseen, häirintään, väkivaltaan ja syrjintään puuttumisen mallista: [Ohjeet esi- ja perusopetuksen rehtorille: Kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan puuttuminen ja tapausten seuranta \(oph.fi\)](#)

Suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle

Opetuksen järjestäjän opiskeluhuoltosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Suunnitelmassa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja koulun välisen tiedottamisen periaatteet. Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset sekä psykososiaalisen tuen järjestämisen periaatteet.

Lahden jokaisessa koulussa on sovittu toimintatavoista äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Kriisisuunnitelma päivitetään vuosittain syyslukukauden alussa yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset kuten pelastussuunnitelma.⁴⁷ Suunnitelman päivittämisessä hyödynnetään Opetushallituksen materiaalia: [Kriiseihin varautuminen | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Kriisisuunnitelmassa kuvataan:

- ✓ kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa,
- ✓ johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako kriisitilanteissa ja niihin varautumisessa,
- ✓ sisäisen ja ulkoisen sekä koulun ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet,
- ✓ psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- ✓ suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille,
- ✓ toimintavalmiuksien harjoittelu sekä

⁴⁷ Pelastuslaki (379/2011) 15 § ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011) 1 ja 2 §

- ✓ suunnitelman arviointi ja päivittäminen.

Lahdessa on käytössä turvakansio-malli, jonka liitteenä olevassa kriisisuunnitelmassa edellä mainitut asiat on kuvattu. Päivitetty materiaali löytyy Lahti perusopetuksen Teamsin rehtorit - ryhmän turvallisuuskanavalta. Suunnitelma tarkistetaan vuosittain ja käydään oppilaiden ja henkilöstön kanssa läpi lukukauden alussa. Kyseinen kansio on henkilöstön saatavilla sähköisesti ja yhtä paperiversiota säilytetään sovitussa paikassa koululla. Jokaisessa tilassa on paperisena poistumis-/suojautumisohje ja pikaohje A4-kokoisena. Pelastusharjoitus järjestetään vuosittain kouluissa. Ilmoitustauluille sijoitetaan keskeisimmät yhteystiedot.

LIITE 1 Opiskeluhuollon vuosikellon mallipohja

Lahden perusopetuksen opiskeluhuollon vuosikello

Elokuu	Syyskuu	Lokakuu	Marraskuu	Joulukuu
Opiskeluhuollon suunnittelu - Opiskeluhuollon kokoonpano - opiskeluhuollon vuosikellon päivittäminen - opiskeluhoitosuunnitelman ja itsearviointikyselyn pohjalta - aikatauluista sopiminen - sidosryhmin yhteistyötapaamisista sopiminen Uusien työntekijöiden perehdytys Tiedottamisen käytänteet ja aikataulut (oppilaat, huoltajat, henkilöstö) - yksilökohtainen ja yhteisöllinen opiskeluhoolto - huolinnuoli -mallin läpikäyminen - poissaoloihin puuttumisen malli - kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisy ja puuttuminen - tupakkatuotteiden ja päihteiden ehkäisyn ja puuttumisen malli - Opiskeluhooldpalveluihin ohjaaminen - kurinpitotoimien ja opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä - Oppimisen tukeen ohjaamisen periaatteet Oppilaan koulupäivän aikaisen lääkityksen ja erityisruokavalion ilmoittamisen käytänteet	Syksyn vanhempainillat Kriisisuunnitelman päivittäminen ja läpikäyminen turvatiimin kanssa Hyvinvointitiedonkeruut alkavat: - Mitä kuuluu toiminnan aikataulutus ja aloitus - laajat terveystarkastukset - Move! -mittaukset Oppimisen tuen tarkistuspiste - oppimisen tuen konsultaatiot Koulun ja kodin päivä	Tiedonkeruut jatkuvat Poissaolojen 1. seurantapiste	Hyvinvointitiedon tarkastelun aloitus - Move!-mittausten tulosten käsittely - kouluterveyskyselyn tulokset (pariton vuosi) Oppilaskunnan, vanhempainyhdistyksen ym. vierailut	Hyvinvointitiedon tarkastelu jatkuu Kuluneen syksyn toiminnan arviointi ja kevätlukukauden suunnitelman päivitys Poissaolojen 2. seurantapiste

Lukuvuoden jatkuvana toimintana

Ryhmäytymistä tukevat toimet, vuorovaikutus ja turvataidot, KiVa- tunnit, yläkoulun luokkatunnit, Mitä kuuluu-seuranta, Verso ja Resto toiminta, huoltamotoiminta
Oppilaiden ja huoltajien osallisuus, vanhempainillat
Yhteistyö eri tahojen kanssa (esim. nuorisopalvelut, ankkuritoiminta, arjen tuen palvelut, seurakunta) opiskeluhoitoryhmän ja johtoryhmän yhteistyökäytänteet
Monialaiset asiantuntijapalaverit ja muu yksilökohtainen opiskeluhoolto, oppimisen tuen tarkastelu

LIITE 1 Opiskeluhuollon vuosikellon mallipohja

Lahden perusopetuksen opiskeluhuollon vuosikello

Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu
Kevään nivelvaiheyhteistyön suunnittelu alkaa - työnjaosta sopiminen (tukioppilaat, kuraattori, opo, koulunuorisotyöntekijä 6. -7lk, 1. lk koulutulokaspäivä) KiVa, Verso ja Resto toimijoiden tapaaminen Hyvinvointitiedosta toimintaan - kehityskohteisiin reagointi	Oppimisen tuen tarkastelu ja hakuprosessit, JOPO-asiat Poissaolojen 3. seurantapiste	KiVa-Koulu kysely Hyvinvointiseminaari	Kouluterveyskyselyt (pariton vuosi) Nivelvaiheiden tiedonsiirrot Caf-arviointi	Opiskeluhuollon itsearviointi Alustava suunnitelma seuraavalle vuodelle Poissaolojen 4. seurantapiste

Lukuvuoden jatkuvana toimintana

Ryhmäytymistä tukevat toimet, vuorovaikutus ja turvataidot, KiVa- tunnit, yläkoulun luokkatunnit, Mitä kuuluu-seuranta, Verso ja Resto toiminta, huoltamotoiminta
 Oppilaiden ja huoltajien osallisuus, vanhempainillat
 Yhteistyö eri tahojen kanssa (esim. nuorisopalvelut, ankkuritoiminta, arjen tuen palvelut, seurakunta) opiskeluhoitoryhmän ja johtoryhmän yhteistyökäytännöt
 Monialaiset asiantuntijapalaverit ja muu yksilökohtainen opiskeluhoolto, oppimisen tuen tarkastelu